

”Rehellisellä pelillä, avoimella pelillä”

Perhetyöntekijöiden kokemuksia perheen voimaantumisen
mahdollistamisesta

Sirkku Koskela

Opinnäytetyö

Valitse kohde.

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Sirkku Koskela	
Työn nimi "Rehellisellä pelillä, avoimella pelillä" Perhetyöntekijöiden kokemuksia perheen voimaantumisen mahdollistamisesta	
Päiväys	27.11.2012
Sivumäärä/Liitteet	35/4
Ohjaaja(t) Arja Pesola	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) LapsiTuki-hanke	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimuksen toimeksiantajana on LapsiTuki-hanke, jonka tavoitteena on tutkia lastensuojelun tarvetta, avohuollon prosesseja ja vaikuttavuutta. Hankkeen osallistujatahot ovat Kuopion kaupungin perusturvan palvelualue sekä kasvun ja oppimisen palvelualue, Siiliset-peruspalvelukeskuksesta päivähoito sekä Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitos. Hanke tuottaa tietoa lastensuojelun avohuollon asiakaskunnasta, heidän saamistaan palveluista, työprosesseista ja työmenetelmistä sekä työn vaikuttavuudesta. Hankkeen tarkoituksena on arvioida, miten lastensuojelun avohuollon tukitoimet vaikuttavat lapsen ja perheen hyvinvointiin. Opinnäytetyössä tutkittiin lastensuojelun avohuollon perhetyöntekijöiden kokemuksia perheen voimaantumisen mahdollistamisesta ja voimaantumisen tukemista estävistä tekijöistä. Tutkimuksella selvitettiin, miten perhetyöntekijät voivat tukea perheen voimaantumista ja millaisia esteitä he näkevät työssään olevan voimaantumisen tukemiselle. Työn teoreettisena viitekehystenä käytettiin voimaantumisen käsitettä, jonka perusteella selvitettiin voimaantumiseen vaikuttavia tekijöitä ja sen kautta voimaantumisen tukemisen mahdollisuuksia.</p> <p>Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Tutkimuksen aineisto kerättiin haastatteleamalla kuutta lastensuojelun perhetyöntekijää teemahaastattelulla. Aineiston analysointi tapahtui aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.</p> <p>Tutkimustuloksista selvisi, että perhetyöntekijöiden kokemuksen mukaan he voivat mahdollistaa perheen voimaantumista toimimalla luottamusta rakentavasti, työskentelemällä asiakaslähtöisesti, hallitsemalla työmenetelmiä ja antamalla aikaa asiakkaalle ja työskentelyprosessille. Perheen voimaantumisen tukemisen haasteina perhetyöntekijät kokivat olevan asiakkaan heikentyneet toimintaedellytykset, sekä kumppanuuden puutteet työskentelyprosessissa.</p> <p>Jatkotutkimusaiheena voitaisiin tutkia perhetyön asiakkaiden kokemuksia saamastaan palvelusta sekä kaikkien perhetyön prosessissa mukana olevien osapuolten kokemuksia perhetyön palvelun hyödyistä.</p>	
Avainsanat lastensuojelun avohuolto, perhetyö, lastensuojelun avohuollon perhetyö, voimaantuminen	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Sirrku Koskela			
Title of Thesis Family worker's experiences of supporting the empowerment of the family			
Date	27.11.2012	Pages/Appendices	35/4
Supervisor(s) Arja Pesola			
Client Organisation /Partners LapsiTuki-project			
<p>Abstract</p> <p>The LapsiTuki- project researches the processes and effectiveness of open child welfare. This project is a partner for this thesis. The basic and learning services of Kuopio city, day care of the Siiliset- basic service center and the faculty of Social Sciences from University of Eastern Finland are involved in this project. The project produces scientific knowledge about of the clients of open child welfare, quality of service, working processes and working practice and effectiveness of work. The project estimates how open child welfare can affect families' wellbeing. This study examined experiences of family workers in open child welfare. The study examined also how the family worker can support empowerment of the family and what kinds of things prevent empowerment of the family. The research is based on the theory of empowerment. The theory was used to clarify factors which affect empowerment of the family and the possibility to support empowerment.</p> <p>This study was a qualitative research. Research material was collected by interviewing six family workers who work in child welfare by using the theme interview. The material was analyzed by using material based content analysis.</p> <p>The research results revealed that the family worker can support empowerment of the family. The family worker should work by creating trust and being customer-orientated, control working methods and give time to the customer and working processes. Impaired operating condition of the customer and lack of partnership are the biggest difficulties when supporting the empowerment of families.</p> <p>Further research could clarify the family work customer's experiences of the family work service. The participant's experiences of the family work process could also be researched.</p>			
open child welfare, family work, family work of open child welfare, empowerment			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TARKOITUS.....	8
	2.1 Toimeksiantaja.....	8
	2.2 Aikaisemmat tutkimukset	9
3	PERHETYÖ LASTENSUOJELUSSA.....	11
	3.1 Lastensuojelun avohuolto.....	11
	3.2 Perhetyö.....	11
	3.3 Lastensuojelun avohuollon perhetyö	13
	3.3.1 Perhetyöntekijän rooli lastensuojelun perhetyössä	14
	3.3.2 Kuopion kaupungin perhetyö.....	15
4	VOIMAANTUMINEN	17
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	20
	5.1 Tutkimustehtävät.....	21
	5.2 Aineiston keruu	21
	5.3 Aineiston käsittely ja analysointi.....	22
	5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	23
6	PERHEEN VOIMAANTUMISTA TUKEVAT TEKIJÄT.....	24
	6.1 Luottamusta rakentava toiminta	24
	6.2 Asiakaslähtöinen lähestymistapa	25
	6.3 Työmenetelmien hallinta	26
	6.4 Ajan merkitys työskentelyprosessissa	28
7	HAASTEITA VOIMAANTUMISEN TUKEMISESSA.....	29
	7.1 Asiakkaan heikentyneet toimintaedellytykset.....	30
	7.2 Kumppanuuden esteet.....	30
8	POHDINTA	32
	LÄHTEET	34

LIITTEET

- Liite 1 Teemahaastattelurunko
- Liite 2 Tutkimuslupa
- Liite 3 Saatekirje ja suostumus haastatteluun
- Liite 4 Esimerkki aineiston abstrahoinnista

1 JOHDANTO

Vuonna 2010 lastensuojelun avohuollon asiakkaana oli 78 588 lasta. Edelliseen vuoteen verrattuna asiakasmäärän lisäys oli 11 %. Asiakasmäärän lisäystä voidaan selittää vuonna 2008 voimaan tulleella lastensuojelulalla, joka määrittelee selkeästi lastensuojelun avohuollon asiakkuuden alkamisen. Myös kuntien resurssointi varhaisen puuttumisen ja vaikuttamisen menetelmiin lastensuojelutyössä sekä ilmoitusvelvollisuuden madaltaminen ovat vaikuttaneet lisääntyneisiin asiakasmääriin. (Kuoppala & Säkkinen 2011, 8.)

Kuopio ja Pohjois-Savo näyttävät tilastojen mukaan olevan korkeammalla tasolla kodin ulkopuolelle sijoitettujen alle 17-vuotiaiden lasten määrässä kuin muissa samankokoisissa kaupungeissa keskimäärin. Viimeisen viiden vuoden aikana kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on vain lisääntynyt huolimatta siitä, että lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä on enemmän lapsia keskimäärin kuin koko maassa. (THL, SOTKANet 2012.) Kuopiossa lastensuojelun avohuollon tukitoimipäätöksiä on tilastoitu yhden vuoden seurantajaksolla vuosina 2009–2010 lähes tuhat kappaletta, joista lastensuojelun perhetyön päätöksiä on 133. (Pölkki 2011b.)

Lastensuojelun perhetyö on avohuollon tukitoimena korjaavan vaiheen työtä, jolla pyritään vastaamaan niihin erityistarpeisiin, jotka ovat vaikuttaneet perheiden lastensuojelun asiakkuuteen. Lastensuojelun perhetyön asiakkaiden tuen tarpeet ovat moninaisia liittyen arjen hallintaan ja vuorovaikutuksellisiin ongelmiin. Perhetyöntekijältä vaaditaan työssään vankkaa ammattitaitoa ja kykyä eettiseen pohdintaan, sillä perhetyö on sosiaalinen väliintulo perheen elämään. Lastensuojelun perhetyö sisältää aina tuen lisäksi kontrollin elementtejä lastensuojelun näkökulmasta katsottuna. (Myllärniemi 2007, 82.)

Itä-Suomen yliopistossa on meneillään Suomen Akatemian tutkimusprojekti *Lastensuojelun tarve, prosessit ja vaikuttavuus*. Tutkimusprojektiin liittyy LapsiTuki-hanke, joka keskittyy tutkimaan lastensuojelun avohuollon tarvetta ja vaikuttavuutta. LapsiTuki-hankkeen osallistujatahoina ovat Kuopion kaupungin perusturvan palvelualue sekä kasvun ja oppimisen palvelualue, Siiliset-peruspalvelukeskuksesta päivähoido, sekä Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitos. Hanke tuottaa tietoa lastensuojelun avohuollon asiakaskunnasta, heidän saamistaan palveluista, työprosesseista ja -menetelmistä sekä työn vaikuttavuudesta. Hankkeen tarkoituksena on arvioida, miten lastensuojelun avohuollon tukitoimet vaikuttavat lapsen ja perheen hyvinvointiin. LapsiTuki-hankkeen tutkimussuunnitelmassa kiinnitetään huomiota siihen, miten

vähän Suomessa on tutkittu lastensuojelutyön vaikuttavuutta asiakkaiden hyvinvoinnin lisääntymisen näkökulmasta. Hankkeen tarkoituksena on lisätä tietoa siitä, millaiset tekijät intervention aikana saavat aikaan muutoksia asiakkaiden hyvinvoinnissa. (Pölkki 2011a.)

LapsiTuki-hanke on opinnäytetyöni toimeksiantajana. Ennen tutkimuksen aloittamista keskustelin opinnäytetyön aiheesta hankkeen yhdyshenkilön ja Kuopion kaupungin perhetyön palveluesimiehen kanssa. Näiden keskustelujen ja omien perhetyön työharjoittelukokemusten pohjalta tutkimuksen aiheeksi valikoitui lastensuojelun avohuollon perhetyöntekijöiden kokemukset perheen voimaantumisen tukemisesta ja niistä haasteista mitä perheiden voimaantumisen tukemiseen liittyy.

Tutkimukseni on kvalitatiivinen ja keräsin aineiston haastattelemalla Kuopion kaupungin lastensuojelun avohuollon perhetyöntekijöitä. Käytin haastattelumenetelmänä teemahaastattelua. Tutkimukseni viitekehyksenä on voimaantumisen käsite, jonka pohjalta loin teemat haastattelurunkoon. Saamistani tuloksista sekä LapsiTuki-hankkeen toimijat että perhetyöntekijät voivat arvioida perhetyön kehittämistarpeita ja hyviä työkäytäntöjä perheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi. Lisäksi voidaan kiinnittää huomiota siihen, millaisia vaatimuksia perhetyöntekijään kohdistuu ammatillisen työn tekijänä.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TARKOITUS

Opinnäytetyöni toimeksiantajana toimii LapsiTuki-hanke. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää millaisia kokemuksia lastensuojelun avohuollon perhetyöntekijöillä on perheiden voimaantumisen tukemisesta ja niistä haasteista mitä perheen voimaantumisen tukemiseen liittyy perhetyön työskentelyprosessissa. Perhetyöntekijän kokemuksia esiin tuomalla voidaan tehdä johtopäätöksiä siitä, millaisiin asioihin huomiota kiinnittämällä tuetaan yksittäisen perheenjäsenen tai koko perheen voimaantumista.

2.1 Toimeksiantaja

LapsiTuki-hanke on osa Suomen Akatemian rahoittamaa *Lastensuojelun tarve, prosessit ja vaikuttavuus* -tutkimusprojektia. Akatemian rahoittamassa tutkimusprojektissa on meneillään useita eri osatutkimuksia. Pirjo Pölkki tekee riskilapsuustutkimusta, jossa hän tarkastelee yhden ikäluokan hyvinvoinnin ja palvelutarpeen muutoksia nuoruusiän jälkeen. Heidi Pohjanpalo tekee tutkimusprojektiin väitöskirjatutkimusta huostaanottojen vaikuttavuudesta ja Anne-Mari Jaakolan väitöstutkimus selvittää tapoja tehdä lastensuojelutarpeen arviointia valtakunnallisen aineiston avulla. (Eskelinen 2011.)

LapsiTuki-hankkeen tarkoituksena on tuottaa tietoa lastensuojelun avohuollon asiakaskunnasta, työprosesseista ja -menetelmistä sekä työn vaikuttavuudesta. Tietoa kerätään tarkastelemalla asiakasrekisteritietoja ja haastatteleamalla työntekijöitä. Vuonna 2011 on toteutettu kuvailevaa tutkimusta lastensuojelun avohuollon asiakaskunnasta. Hanke on jakautunut kahteen osatutkimukseen *Päivähoito lastensuojelun tukena* ja *Perhetyö avohuollon tukitoimena*. Päivähoito lastensuojelun tukena osatutkimusta on toteutettu yhteistyössä Kaste-hankkeen kanssa. (Pölkki 2011a.)

LapsiTuki-hankkeen aineistoista ja teemoista on tekeillä Janissa Miettisen väitöskirja sekä Riina Collianderin ja Pauliina Miettisen pro gradu -tutkielmat. Oma opinnäytetyöni liittyy hankkeen osatutkimukseen *Perhetyö avohuollon tukitoimena*. Hankkeen perhetyöhön keskittyvän osatutkimuksen tarkoituksena on löytää kuvaavia tunnusmerkkejä lastensuojelun avohuollon asiakasperheistä, millaisilla perusteilla perhetyö on alkanut, ja miten paljon ja millaista perhetyön palvelua asiakkaat ovat saaneet. Lisäksi pyritään tuottamaan tietoa siitä, millaisin tavoittein perhetyö työskentelee ja mitkä tekijät estävät tavoitteisiin pääsyä. Tarkoitus on myös selvittää millaisin työmuodoin voidaan parhaiten auttaa perhetyön asiakkaita. (Pölkki 2011b.)

Toimeksiantajani LapsiTuki-hankkeen lisäksi opinnäytetyöni yhteistyökumppanina on Kuopion kaupungin lastensuojelun perhetyö. Kuopion kaupungin perusturvan palvelualue on mukana LapsiTuki-hankeessa, saaden hyötyä hankkeen tuloksista toimintansa tarkastelemiseen ja kehittämiseen. Opinnäytetyöni kohdejoukko on valittu Kuopion kaupungin perhetyöntekijöistä.

2.2 Aikaisemmat tutkimukset

Tarja Heino on julkaissut vuonna 2008 selvityksen lastensuojelun avohuollosta ja perhetyöstä. Hänen selvityksensä tarkoituksena on ollut taustoittaa lastensuojelun ja perhetyön tilastoja, lainsäädäntöä ja palvelujärjestelmää. Heino on kiinnittänyt huomiota perhetyön sisältöön avohuollon palveluna. Heinin selvityksestä ilmenee, että perhetyötä toteutetaan useiden toimijoiden taholla ja työkäytännöt vaihtelevat suuresti. Heino onkin tehnyt jäsennyksiä siitä, miten perhetyön ja perhepalvelun käsitteitä voitaisiin selkiyttää. Hän ehdottaa erillisselvityksiä lastensuojelun tilastoinnin ohessa, jotka antaisivat kuvaa siitä, millaista perhetyö on sisällöllisesti. Heino kiinnittää selvityksessään huomiota myös siihen, kuinka jatkossa voidaan turvata pätevät työntekijät lastensuojelun perhetyöhön. (Heino 2008, 3.)

Anniina Myllärniemi on tutkinut vuosina 2006–2007 lastensuojelun avohuollon perhetyön toimintakäytäntöjä. Myllärniemi on toimintatutkimuksellaan selvittänyt avohuollon perhetyön paikantumista lastensuojelun kuntoutukselliseen työhön konkreettisena tukena, apuna ja toteuttamisena. Myllärniemen tutkimuksen mukaan lastensuojelun avohuollon perhetyötä toteutetaan ensisijaisesti asiakasperheen kotona. Tutkimuksen mukaan lastensuojelun avohuollon perhetyö on myös osa lastensuojelun arviointia, sillä perhetyöllä tuotetaan tietoa perheestä sosiaalityölle. (Myllärniemi 2007, 83.)

Mervi Uusimäki on tutkinut perhetyön kenttää muutamasta eri näkökulmasta. Hän on selvittänyt perhetyön toimijoiden käsityksiä siitä, mitä heidän mielestään perhetyö on ja lisäksi heidän käyttämiensä toimintatapojen toimivuutta käytännön työssä. Uusimäen tutkimuksen yhtenä painotuksena on myös perheen ja viranomaisten, sekä viranomaisten keskinäinen yhteistyö. (Uusimäki 2005,7.)

Johanna Hurtig on väitöstutkimuksessaan 2003 tutkinut perhetyön työkäytäntöjä lapsen auttamispyrkimyksen näkökulmasta. Hurtigin tutkimuksen mukaan perhetyön työkäytännöt vaatisivat vielä selkeämpiä linjauksia, sillä lapsen auttaminen kietoutuu tiiviisti vanhempien auttamisen ympärille. Lapsi nähdään niin tiiviinä osana perhet-

tään, ettei lapsen suoraa auttamista tapahdu ja lapsilähtöinen työskentely unohtuu arjen työssä.

Edellä mainitut tutkimukset perhetyöstä painottuvat enimmäkseen perhetyön toimintakäytäntöihin. Näkökulma näissä tutkimuksissa on perheestä, lapsesta tai sosiaalityöstä lähtöisin olevaa. Tarkastellessani aiemmin tehtyjä tutkimuksia tein havainnon, että perhetyöntekijän näkökulmasta tehtyjä tutkimuksia on olemassa niukasti. Kaikilla mainitut tutkimukset käsittelevät perhetyön laajaa ja osin jäsentymätöntä työkenttää ja auttavat hahmottamaan sitä, mistä on kyse, kun puhutaan perhetyöstä ja lastensuojelun avohuollon perhetyöstä.

3 PERHETYÖ LASTENSUOJELUSSA

Perhetyö paikantuu lastensuojelun kenttään avohuollon tukitoimenpiteenä. Perhetyö voidaan nähdä laajempänä käsitteenä, jota tarkentaa määrittely lastensuojelun avohuollon perhetyöstä. Opinnäytetyössäni keskeisiä käsitteitä ovat lastensuojelun avohuolto, perhetyö ja lastensuojelun avohuollon perhetyö.

3.1 Lastensuojelun avohuolto

Lastensuojelussa avohuollolla tarkoitetaan sellaisia tukitoimia, joiden tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä. Avohuolto tukee ja vahvistaa vanhempien sekä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimiin ryhdytään, mikäli lapsen kasvuolosuhteet eivät turvaa lapsen kehitystä, tai lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimia voivat olla tuki lapsen tai perheen ongelmatilanteen selvittämiseen ja lapsen taloudellinen tukeminen. Lapselle on mahdollista hankkia tukihenkilö tai -perhe ja kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluita. Avohuollon tukitoimia ovat myös perhetyö, koko perheen sijoittaminen perhe- tai laitoshoittoon, vertaisryhmätoiminta, loma- ja virkistystoiminta, tai muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet. Perhetyö on siis osa lastensuojelulain mukaista avohuollon tukitoimintaa. Perhetyötä voidaan järjestää lain mukaan asiakassuunnitelmassa ilmeviin lapsen tai perheen tuen tarpeisiin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417).

3.2 Perhetyö

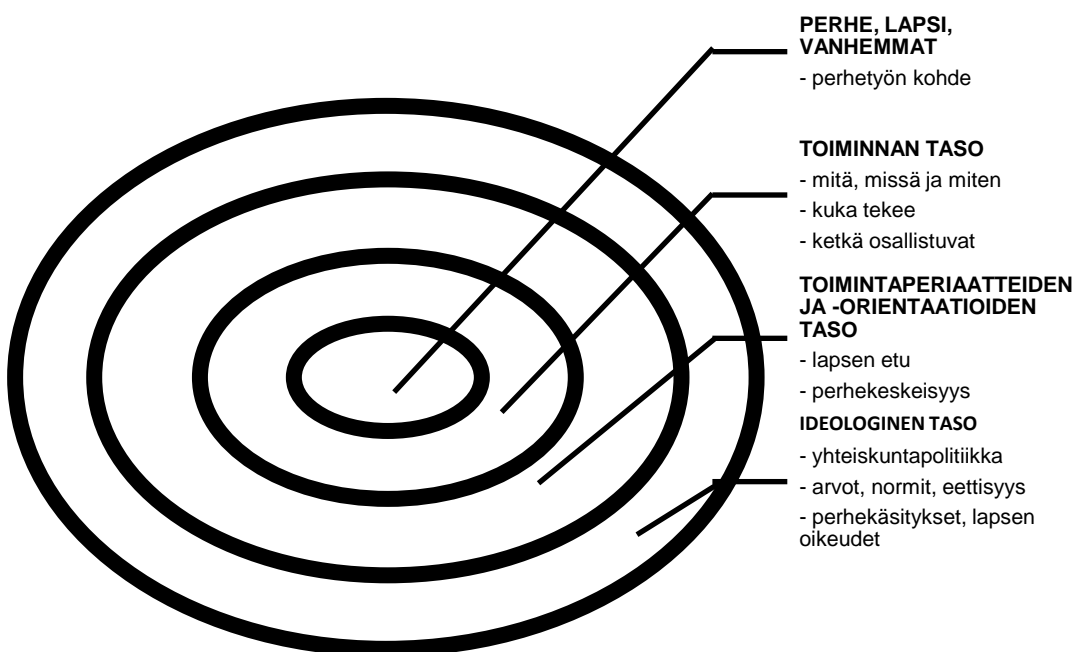
Perhetyölle ei ole olemassa aukotonta määrittelyä, sillä sitä toteuttavat ammatillisten henkilöiden lisäksi maallikot. Perhetyön kohteena ovat perheet ja perheenjäsenet yksin tai erikseen. Perhetyölle on ominaista, että sitä tehdään perheen hyvinvoinnin parantamiseksi ja usein sitä leimaa huoli jostain perhettä koskettavasta ongelmasta. Perhetyötä toteuttavat julkisen sektorin lisäksi järjestöt, seurakunnat, yritykset ja yhdistykset. (Heino 2008, 23.)

Uusimäen (2005, 77) mukaan perhetyö on tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jolla vaikutetaan tietoisesti perheeseen. Perhe voidaan ohjata perhetyön piiriin muualta tai jopa velvoittaa perhetyön asiakkaaksi. Perhetyöllä pyritään korjaamaan tai poistamaan jotain perheessä olemassa olevaa haittaa tai ongelmaa.

Uusimäki (2005, 192) jaottelee perhetyön kokonaisuuden neljällä eri tavalla:

- Perhetyö on osa palvelujärjestelmää, jolloin sitä toteutetaan olemassa olevien palveluiden toimintana tai omana toimintanaan.
- Perhetyö on yhteistyötä, jonka ulottuvuuksia ovat moniammatillinen viranomaisyhteistyö, perheiden kanssa tehtävä yhteistyö tai eri verkostojen yhteistyö.
- Perhetyö voi tarkoittaa kaikkea toimintaa, mikä tehdään perhekeskeisellä tai perhelähtöisellä työotteella
- Perhetyössä tapahtuu interventio perheeseen.

Myllärniemi (2007, 6) on toimintatutkimuksessaan jaotellut perhetyön kontekstit neljään eri tasoon, ideologinen taso, toimintaperiaatteiden ja -orientaatioiden taso, toiminnan taso sekä toimijat (kuvio 1). Toimijoina perhetyössä ovat lapsi, perhe ja vanhemmat, eli ne jotka muodostavat perhetyön kohteen. Toiminnan tasolla kuvataan konkreettisesti sitä, millaista toimintaa perhetyö on ja missä paikassa sitä toteutetaan. Toimintaperiaatteiden ja -orientaatioiden taso kuvaa toiminnan yleisiä tavoitteita, ohjeistuksia ja periaatteita. Tämä taso määrittää tietoista arjen toimintaa, ja vastaa kysymykseen miksi työtä tehdään tietyllä tavalla. Perhetyön ideologisella tasolla työhön vaikuttavat perhekäsitykset, lapsen oikeudet, vanhemman oikeudet ja velvollisuudet, etiikka, arvot, normit, moraalit ja yhteiskuntapolitiikka. Perhetyössä ideologisenä lähtökohtana pidetään sitä, että lapsen edun turvaamiseksi on tuettava lapsen läheissuhteiden jatkuvuutta. Tämän vuoksi perhetyön keskeinen tavoite on tukea vanhemmuutta ja perhettä.

KUVIO 1. Perhetyön kontekstit (Myllärniemi 2007)

3.3 Lastensuojelun avohuollon perhetyö

Lastensuojelun avohuollon perhetyöllä tarkoitetaan perhetyötä, joka toteutetaan lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä tai huostaanoton lakkauttamisvaiheessa. Lastensuojelun avohuollon perhetyö kytkeytyy kaikkiin lastensuojeluprosessin vaiheisiin ja perustuu sosiaalityöntekijän päätöksellä tehtyyn lastensuojelutarpeen selvitykseen ja asiakassuunnitelmaan. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettavaan perhetyöhön tarvitaan sosiaalityöntekijän tekemä päätös työmuodon aloittamisesta. (Heino 2008, 44–45.)

Lastensuojelun käsikirja hahmottelee perhetyön prosessin jakautuvan aloitus-, kartoitus-, toteutus- ja lopetusvaiheeseen. Aloitusvaiheessa järjestetään neuvottelu, jossa yhteistyössä sosiaalityöntekijän, perhetyöntekijöiden, perheen ja yhteistyökumppaneiden kanssa sovitaan perhetyön kartoitusvaiheen käynnistämisestä sekä yhteistyöstä. Kartoitusvaiheessa tavataan jokaista perheenjäsentä ja pyritään luomaan kokonaiskuva perheen tilanteesta. Kartoitusvaiheen jälkeen järjestetään neuvottelu, jossa päätetään perhetyön toteuttamisvaiheen alkamisesta ja määritellään perhetyölle tavoitteet. Kartoitusvaiheen jälkeen voidaan myös päättää, ettei perhetyötä aloiteta, mikäli perheen ei katsota hyötyvän siitä tai perhe ei sitoudu työskentelyyn. Perhetyön toteuttamisvaiheessa perhettä tavataan laaditun suunnitelman mukaisesti. Työskentelyllä pyritään perheen voimavarojen löytämiseen ja tukemiseen. Perhetyön lopettaminen tapahtuu suunnitellusti. Lopetusvaiheessa arvioidaan tavoitteiden saavuttamista ja huolen astetta perheen sen hetkisestä tilanteesta. (THL 2012.)

Lastensuojelun avohuollon perhetyötä toteutetaan siis lastensuojelukontekstissa, jonka tarkoituksena on tukea perhettä ja perhekokonaisuutta lapsen ollessa keskiössä. Työ on ammatillista ja sen etenemistä arvioidaan säännöllisesti ja sovitusti yhdessä asiakkaan ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Lastensuojelun avohuollon perhetyötä voidaan toteuttaa perheen kotona tai jossain muussa lapsen arki- tai kasvuympäristössä. (Heino 2008, 48.)

Lastensuojelun avohuollon perhetyössä toiminnan keskiössä ovat työn kohteena olevat lapset ja vanhemmat. Perhetyöllä pyritään tukemaan lapsen ja vanhemman välisiä vuorovaikutusta ja vanhemmuutta. Vanhemmuus ja vuorovaikutus kietoutuvat toisiinsa, sillä vanhemmuus on vuorovaikutusta vanhemman ja lapsen välillä. Perhetyöllä pyritään vaikuttamaan perhedynamiikkaan, eli perheen arjessa toimimiseen, roolimalleihin ja arjessa jaksamiseen. (Myllärniemi 2007, 6–7.)

Asiakslähtöisyyttä perhetyössä voidaan kuvata kolmea erilaista lähestymistapaa käyttäen, asiakslähtöisyys, lapsilähtöisyys ja perhelähtöisyys. Asiakslähtöisyyttä kuvaavat asiakkaan kunnioittaminen, asiakkaan kokemusten ainutlaatuisuuden tunnistaminen, avoimuus, rehellisyys, luottamuksellisuus, kokonaisvaltaisuus ja asiakkaan valinnan mahdollisuuden kunnioittaminen. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 18.) Perhelähtöinen työskentely tarkoittaa perhetyössä sitä, että perhe nähdään oman arkensa asiantuntijana. Perhelähtöisessä työskentelyotteessa työntekijän tulee huomioida jokainen perheenjäsen yksilönä, mutta myös miten he toimivat perheenä ja millaisina heidän väliset vuorovaikutussuhteet näyttäytyvät. Perhelähtöinen lähestymistapa huomioi perheiden erilaisuuden ja ainutlaatuisuuden, jolloin jokainen perheen kanssa aloitettu työskentelyprosessi näyttäytyy työntekijälle omanlaisenaan ainutkertaisena kokemuksena. Lapsilähtöisyys perhetyössä tarkoittaa lapsen näkökulman huomioimista työskentelyssä ja konkreettista työskentelyä lapsen kanssa. (Järvinen ym. 2012, 24–27.)

3.3.1 Perhetyöntekijän rooli lastensuojelun perhetyössä

Lastensuojelun avohuollon perhetyöntekijä on haasteellisessa roolissa työskennellessään perheen tukena ja toteuttaen samalla lastensuojelullista kontrollia perheessä. Työntekijän on kyettävä luomaan luottamuksellinen asiakassuhde voidakseen onnistua työssään. Työntekijän on uskallettava puhua suoraan vaikeistakin asioista perheenjäsenten kanssa ja toimia muutokseen motivoivana ja suostuttelevana henkilönä. Perhetyöntekijän on huomioitava työssään myös se, että asiakas tarvitsee aikaa ja tilaa pohtia omia asioitaan ja motivoituakseen muutokseen. Työntekijän on kyettävä herättämään luottamusta ammatillisella toiminnallaan sekä asiakkaalle että sosiaalityöntekijälle. Tähän tarvitaan avoimuutta ja työskentelyprosessin on oltava läpinäkyvä sekä asiakkaalle että prosessissa mukana oleville työntekijöille. Perhetyöntekijältä vaaditaan toisaalta kykyä mennä asiakkaan lähelle, mutta kuitenkin säilyttää riittävä etäisyys, jotta asiakkaan tilanteen arvioiminen mahdollistuu. Työpareittain tehtävä perhetyö mahdollistaa asiakassuhteen ammatillisen säätelyn, sillä työparin kanssa on mahdollista keskustella asiakasprosesseista ja peilata omaa työskentelytapaansa. (Myllärniemi 2007, 30, 84.)

Perhetyöntekijän tärkeää osaamisaluetta ovat vuorovaikutustaidot ja vuorovaikutuksessa toimiminen, sillä perhetyötä toteutetaan vuorovaikutuksellisessa suhteessa. Lisäksi vuorovaikutukselliset suhteet ovat perhetyöntekijän työn kohteena, työntekijän havainnoidessa perheenjäsenten välisiä suhteita ja keskinäistä vuorovaikutusta. Per-

hetyöntekijä rakentaa työskentelyprosessissa asiantuntijuuttaan vuorovaikutuksen keinoin. Anniina Myllärniemen tutkimuksen mukaan perhetyöntekijät pitävät asiakkaan kanssa keskustelemista kaikkein tärkeimpänä työmenetelmänään. (Myllärniemi 2007, 30.) Luottamuksellisuus perhetyön asiakassuhteessa mahdollistaa asioiden rehellistä käsittelemistä. Luottamuksellisessa asiakassuhteessa vuorovaikutus on avointa ja vaikeistakin asioista uskalletaan puhua. (Järvinen ym. 2012, 21.) Perhetyöntekijän kaksoisrooli asettaa omat haasteensa luottamuksellisen asiakassuhteen luomiselle. Työskentelyn avoimuudella ja prosessin läpinäkyvyydellä voidaan kuitenkin lisätä luottamuksellisuutta asiakassuhteessa. (Myllärniemi 2007,84.)

Vaikka perhetyöntekijän keskeinen työmenetelmä on keskusteleminen, tarvitaan työskentelysuhteessa myös toiminnallisuutta. Toiminnallisuuden kautta työntekijä voi luoda keskusteluyhteyttä asiakkaan kanssa esimerkiksi yhdessä arkiaskareita tekemällä. Perhetyöntekijät yhdistelevät työssään toiminnallista ja keskustelevaa työtettä voimaannuttaakseen asiakasta toimimaan siten, että asiakas kykenee auttamaan itse itseään. (Myllärniemi 2007, 31–32.) Perhetyön työmenetelmiä käytetään hyvin monella tavalla. Kunkin perheen yksilöllinen tilanne sekä perhetyöntekijän valmiudet ja resurssit työmenetelmien hallintaan vaikuttavat perhetyön tilannekohtaisiin menetelmävalintoihin. Lisäksi perhetyöntekijöiden on kyettävä liikkumaan eri roolien ja asiantuntijuuksien välillä työskennellessään perheessä. Työntekijän on oltava tietoinen valitsemistaan menetelmistä, ja siitä millä tavoin hän teoreettisesti kykenee perustelemaan menetelmävalintansa. Yksistään työmenetelmien hallinta ei perhetyössä takaa työn onnistumista. Perheen kanssa luotu yhteistyösuhde on avain menetelmien onnistuneeseen käyttöön. Työntekijän aito kiinnostus asiakasta kohtaan ja hänen asiakkaalle osoittama välittäminen saa aikaan luottamuksellista yhteistyösuhdetta. Työntekijän aidolla läsnäololla ja kiireettömällä ilmapiirillä luodaan edellytykset työmenetelmien käytölle. (Järvinen ym. 2012, 158.)

3.3.2 Kuopion kaupungin perhetyö

Kuopion kaupungin perhetyön palvelut sisältävät perhetyötä lastensuojelun asiakkaille sekä maahanmuuttajille. Maahanmuuttajien perhetyössä työskentelee kaksi työntekijää, jotka auttavat maahanmuuttajia kotoutumisessa. Lastensuojelun perhetyö perustuu asiakassuunnitelmaan ja asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin. Lastensuojelun perhetyö jakautuu Kuopiossa perhetyöhön ja intensiiviseen perhetyöhön. Lastensuojelun perhetyössä asiakkuus kestää enintään kaksi vuotta ja kotikäyntejä on 1–3 kertaa viikossa. Intensiivinen perhetyö on lyhytkestoisempaa ja tiheämmin käynnein toteutettavaa perhetyötä. Intensiivisessä perhetyössä asiakkuus kestää korkeintaan 6

kuukautta. Intensiivinen perhetyö on ajankohtaista silloin, kun puretaan huostaanottoa tai kiireellistä sijoitusta tai sillä pyritään ehkäisemään lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Kuopion kaupungin perhetyöllä tavoitellaan koko perheen hyvinvoinnin parantumista sekä perheen itsenäistä selviytymistä arjen haasteista. (Kuopion kaupunki 2012.)

4 VOIMAANTUMINEN

Tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä olen käyttänyt voimaantumisen käsitettä. Voimaantumista voidaan määrittellä usealla eri tavalla, eikä sille ole aukotonta määrittelyä. Viitekehyksessä kiinnitän erityisesti huomiota voimaantumisen elementteihin ja voimaantumisen tukemiseen. Voimaantumisen synonyymeinä voidaan käyttää myös sanoja empowerment tai sisäinen voimaantunne. Voimaantunut ihminen kykenee ottamaan vastuuta itsensä lisäksi toisista yhteisön jäsenistä. Voimaantunut ihminen haluaa yrittää parhaansa ja käyttää rohkeasti omaa toimintavapauttaan. (Siitonen 1999.) Käsite empowerment voidaan liittää asioiden mahdollistamiseen, voimavarojen löytämiseen, elämänhallintaan ja toimintavalmiuksien ja toimintakykyisyyden saavuttamiseen. (Siitonen & Robinson 2001.) Siitonen määrittelee sisäisen voimaantumisen kategorioiksi vapauden, vastuun, arvostuksen, luottamuksen, kontekstin, ilmapiirin ja myönteisyyden. Onnistuneessa voimaantumisessa kaikki edellämainitut kategoriat tukevat ihmisen voimaantumista. Sen sijaan puutteet jollakin osa-alueella heikentävät voimaantumista tai voivat jopa estää sen kokonaan. (Siitonen 1999.)

Siitosen (1999) mukaan voimaantuminen on prosessi, joka lähtee ihmisestä itsestään. Toinen ihminen ei voi tuottaa tai aiheuttaa yksilölle voimaantumista. Voimaantunut ihminen on vapautunut ulkoisen pakon vallasta ja määrää itse itsensä. Voimaantumisteorian mukaan ihminen on aktiivinen toimija, joka kykenee asettamaan itselleen päämääriä. Siitosen kehittämän voimaantumisteorian mukaan voimaantumiseen vaikuttavat päämäärät, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emootiot sekä näiden keskinäiset merkityssuhteet. Siitonen jakaa voimaantumisen viiteen premissiin, joiden mukaan voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, voimaantuminen lähtee ihmisestä itsestään, voimaantuminen vaikuttaa sitoutumisprosessiin, voimaantuminen on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin ja voimaantuneisuus ei ole pysyvä tila.

Räsänen (2006, 102) hahmottelee voimaantumista siten, että se syntyy yksilön arkeen liittyviin tapahtumiin osallistumisesta ja valtaistumisesta. Räsänen mukaan voimaantuminen on sosiaalinen ja henkinen prosessi, joka on yksilöllinen ja suhteessa ihmisen ympäristöön. Voimaantumisen tunteeseen liittyy vapaus tehdä itsenäisiä valintoja ja pyrkimystä itse asetettuun päämäärään. Ihminen tarvitsee voimaantuakseen ympäristöä ja ympäristösuhdetta.

Räsänen (2006, 34–35) mukaan voimaantuminen edellyttää ihmiseltä

- toimintakykyä
- tahtotilaa
- tiedollisia valmiuksia
- ymmärrystä toimia tilanteen vaatimalla tavalla
- käytännön taitoja
- oman elämän arviointia.

Näiden toimintaedellytysten tulisi olla kaikilta osin riittäviä, jotta voidaan saavuttaa voimaantumista. Voimattomuutta ihmisessä aiheuttaa näiden edellytysten tai jonkin niistä puuttuminen.

Voimaantumisprosessissa toimintaympäristöllä eli kontekstilla on merkitystä sille, miten voimaantumista voidaan saavuttaa. Toimintaympäristö voi tukea voimaantumista hyväksymällä ja arvostamalla yksilöä. Tuen lisäksi yksilön toimintavapaudella on merkitystä voimaantumisen saavuttamisessa. (Räsänen 2006, 98.) Voimaantumisen kannalta on merkityksellistä, millaisessa kontekstissa voimaantumista pyritään saavuttamaan. Konteksti on yhtä aikaa kulttuurinen, sisällöllinen, sosiaalinen, fyysinen, kokemuksellinen ja henkinen ympäristö. Toimintaympäristön voimaannuttava vaikutus perustuu ihmisten väliselle vuorovaikutukselle ja toiminnalle. Konteksti määrittää sen, mitä siinä pidetään normaalina ja millaisiin tavoitteisiin toimintaympäristössä pyritään. (Räsänen 2006, 125–126.)

Ihmisen eri syistä johtuva passiivisuus on lähtökohtana voimattomuuden tunteelle. Passiivinen ihminen näkee itsensä pelinappulana, jota muut siirtelevät ja hänellä ei ole kykyä eikä halua ottaa vastuuta sellaisista arvoista, jotka hyödyttäisivät hänen itsensä lisäksi sitä yhteisöä jossa hän elää. Passiivinen ihminen sysää helposti oman elämän vaikeuksien syyt muiden harteille, eikä näe itsessään mahdollisuutta asioiden parantamiseksi. (Räsänen 2006, 122–123.) Ihmisen kyvyttömyyden taustalla vaikuttavana voimaantumista estävänä tekijänä näkyvät henkilökohtaiseen kokemukseen perustuvat uskomukset. Ihminen ei itse tiedosta uskomusten olemassaoloa ajattelusaan, mutta niillä on suuri merkitys kehittymistä estävänä tekijänä. Uskomusjärjestelmät näyttäytyvät suhteellisen pysyvinä elementteinä, vaikka niitä pyrittäisiin kumoamaan tieteellisillä tai kokemuksellisilla perusteilla. Ihmisen uskomukset ohjaavat siis hyvin voimakkaasti hänen toimintaansa ja liittyvät yksilön kykyyn pyrkiä kohti tavoitteita. Uskomukset ohjaavat ihmistä ajattelemaan itsestään minkälainen hän uskoo olevansa tai millaisia rajoja omalle käyttäytymiselle kannattaa asettaa. Toimintakykyisyys on tie voimaantumiseen ja elämässä eteen tulevien haasteiden vastaanottamiseen. (Räsänen 2006, 118–119.)

Yksilön voimaantumista on mahdollista tukea. Voimaantumisen edistämiseen vaikuttavat toiset ihmiset, olosuhteet ja sosiaaliset rakenteet. (Siitonen 1999.) Voimaantumisen tukeminen edellyttää työntekijältä ymmärrystä siitä, että voimaantumisen tukeminen on herkkä prosessi, joka vaatii hienotunteisuutta, nöyryyttä, vastuullisuutta ja lisäksi se vie paljon aikaa. Voimaantumisen tukeminen edellyttää sitä, että huomio kiinnitetään ihmiseen ja ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Toiselle ihmiselle välittyy tunneviestein se, jos hänen kyvykkyyteensä uskotaan. Voimaantumisen tukeminen mahdollistuu yhteisöllisten prosessien kautta siten, että yksilön tunnekokemusten ilmaiseminen on mahdollista. Voimaantuminen mahdollistuu luottamuksellisessa, avoimessa ja tasa-arvoa kunnioittavassa ilmapiirissä, jossa tunteista uskalletaan puhua avoimesti. (Siitonen & Robinson 2001.)

Työntekijän näkökulmasta asiakkaan voimaantumiseen vaikuttaa se, kuinka vahvasti työntekijä uskoo asiakkaan mahdollisuuksiin ja kykyyn ongelmiensa ratkaisijana. Tällöin huomio kiinnittyy asiakkaan toimijuuden tukemiseen. Asiakkaan toimijuudessa pohditaan sitä, millaiseen toimintaan asiakas on valmis sitoutumaan, mitä asiakas haluaa tavoitella ja mitkä ovat asiakkaan kokemat haasteet. (Mönkkönen 2007, 142–143.) Perhetyössä perhekeskeinen lähestymistapa tukee perheen voimaantumista. Perheen tulee kokea olevansa aktiivinen heitä koskevissa asioissa, eivätkä he saa tuntoa joutuvansa asiantuntijoiden pelinappuloiksi. Perheen kanssa työskenneltäessä kumppanuuden hengessä sekä perheen että työntekijöiden asiantuntemus pääsevät parhaiten esille perheen tukemiseksi. (Helle 2002, 151–152.)

Ei ole olemassa teoriaa, joka voisi aukottomasti määritellä, miten tulee toimia, jotta voitaisiin voimaannuttaa ihmisiä. Jos tällainen teoria olisi olemassa, voitaisiin ihmisen voimaannuttamiselle tehdä selkeä ohjelma ja voimaantumisen asteita voitaisiin mitata ja määritellä täydellisen voimaantumisen saavuttaminen. Voimaantumisen tukeminen perustuu siis useisiin erilaisiin joustaviin empowerment- ja motivaatioteoriarakennelmiin. (Siitonen & Robinson 2001.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyö on muodoltaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullinen tutkimus paneutuu elämismaailman tutkimiseen ja on kiinnostunut erilaisten ilmiöiden merkityksistä. Laadullista tutkimusta luonnehtii aineistolähtöisyys, mutta se ei ole pelkästään aineistolähtöistä, vaan nojaa myös teoriaan tutkimuksen eri vaiheissa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tiedonantajilla on kokemusta tai he tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon, jotta tutkittavan ilmiön kuvaaminen mahdollistuu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86.) Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä soveltui tutkimustehtävien selvittämiseen, sillä halusin tutkimuksellani selvittää perhetyöntekijöiden omakohtaisia kokemuksia liittyen tutkimusongelmaani. Tutkimuksen sisällön muodostumiseen vaikuttivat omat henkilökohtaiset valintani, joita tein määrittelemällä tutkimusmenetelmät ja valitsemalla tutkimuksen kannalta keskeiset teoreettiset käsitteet viitekehukseksi.

Tutkimukseni kohderyhmänä olivat Kuopion kaupungin lastensuojelun avohuollon perhetyöntekijät, joista haastattelin kuusi perhetyöntekijää. Tein haastattelut pari-haastatteluna siten, että yhdessä työskentelevä työpari oli samanaikaisesti haastateltavana. Päädyin tähän siksi, että ajattelin saavani kuudesta haastateltavasta riittävästi aineistoa omaan tutkimukseeni. Lisäksi työpareittain haastattelu sopi perhetyöntekijöiden työaikatauluihin hyvin. Tuomen ja Sarajärven (2009, 85–86) mukaan aineiston kokoon vaikuttavat eniten resurssit, mitkä tutkijalla ovat käytettävissä. Lisäksi on tärkeää, että henkilöillä, joilta tietoa kerätään, on mahdollisimman paljon kokemusta ja tietoa tutkimuksen kohteena olevasta asiasta. Tähän peilaten pohdin haastateltavien määrää kattavan aineiston kokoon saamiseksi. Lisäksi kaikki haastattelemani työntekijät ovat pitkään työssään toimineita henkilöitä, joten uskoin saavani heiltä tutkimukseni kannalta oleellista tietoa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkoituksena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä, jolloin aineiston koolle ei voida asettaa yleispäteviä vaatimuksia. Kun aineiston keruun aikana samat asiat alkavat toistua, eli ilmenee saturaatiota, voidaan aineiston kokoa pitää riittävänä. Tällöin tutkimusongelman kannalta ei enää tule uutta tietoa tutkittavasta aiheesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 176–177.) Tutkimuksessani saturaatiota oli havaittavissa aineiston keruun aikana, vaikka olin määritellyt haastateltavien määrän jo etukäteen.

Keräsin aineiston puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Analysoin aineiston käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aloitin tutkimuksen työstämisen vuoden 2010 lopulla, jolloin pohdin toimeksiantajan kanssa tutkimuksen aihepiiriä. Opinnäytetyön aihe hyväksyttiin huhtikuussa 2012, jonka jälkeen anoin tutkimusluvan Kuopion kau-

pungilta. Tutkimusluvan saatuani tein haastattelut lastensuojelun perhetyöntekijöille toukokuussa 2012. Aineiston litteroinnin ja analysoinnin tein kesän ja syksyn 2012 aikana, ja samanaikaisesti laadin lopullista opinnäytetyöraporttia tarkentaen teoriaosuutta.

5.1 Tutkimustehtävät

Tutkijan on tehtävä useita valintoja tutkimuksensa aikana alusta loppuun saakka. Ennen aineiston keräämisen aloittamista on tehtävä ongelmanasettelu. Ongelmanasettelussa on pohdittava ongelman jäsentämistä, muotoilemista ja täsmällistä nimeämistä. Tutkimuksen ongelmista muodostuu johtoajatus, josta kiteytyy tutkimuksen pääongelma. (Hirsjärvi ym. 2007, 120–122.) Tutkimusongelmani oli selvittää lastensuojelun avohuollon perhetyöntekijöiden kokemuksia perheiden voimaantumisen tukemisesta. Tutkimuskysymyksillä etsin vastauksia tutkimusongelmaan.

Tutkimuskysymyksiä olivat:

- 1) Miten perhetyöllä voidaan tukea perheen voimaantumista?
- 2) Millaiset asiat perhetyön prosessin aikana voivat auttaa perheen voimaantumista tai olla esteenä voimaantumiselle?

Tutkimuskysymyksillä selvitin millaiset tekijät perhetyöntekijän kokemuksen mukaan tukevat perheen voimaantumista perhetyön työskentelyprosessin aikana. Lisäksi selvitin millaisia kokemuksia perhetyöntekijöillä on niistä esteistä, jotka he näkevät ongelmana perheen voimaantumisen tukemisessa. Saatujen tulosten pohjalta perhetyön prosessin ja sisällön vaikuttavuuselementtejä saadaan näkyväksi ja voidaan kiinnittää huomiota niiden asioiden lieventämiseksi, jotka ovat esteenä voimaantumisen tukemiselle. Tutkimuskysymysten perusteella voidaan kuvata perhetyöntekijöiden kokemusten näkökulmasta niitä tekijöitä, jotka lisäävät tai ovat estämässä perhetyön asiakasperheiden hyvinvointia.

5.2 Aineiston keruu

Tiedonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua (liite 1). Teemahaastattelu etenee etukäteen valittujen teemojen pohjalta. Teemahaastattelulla pyritään saamaan haastateltavilta vastauksia, jotka ovat merkityksellisiä tutkimusongelman kannalta. Haastattelun teemat perustuvat siihen viitekehukseen, joka tutkimukselle on laadittu. Teemahaastattelussa tutkijalla on mahdollisuus esittää haastattelutilanteessa tarkentavia lisäkysymyksiä haastateltavilleen.

(Tuomi & Sarajärvi 2009, 75–77.) Valitsin tiedonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun joustavuuden takia, sillä teemoittain laadittu haastattelu antaa tilaa vapaalle keskustelulle, jota syntyikin toteuttaessani haastattelut parihaastatteluna. Muotoilin haastattelun teemat voimaantumista mahdollistavien toimintaedellytysten pohjalta.

Laadin toimeksiantajan ja koulun kanssa opinnäytetyön ohjaus- ja hankkeistamissovimuksen ja hankin tutkimusluvan Kuopion kaupungilta (liite 2). Keräsin tutkimusaineiston Kuopion kaupungin lastensuojelun perhetyöntekijöiltä. Olin keskustellut perhetyöntekijöiden kanssa opinnäytetyöstäni ennen haastatteluja suorittaessani työharjoittelua perhetyössä ja sopinut alustavasta haastattelu-aikatauluista. Tutkimusluvan saatuani lähetin työntekijöille suostumuksen haastatteluun (liite 3) ja teemahaastattelurungon etukäteen ennen haastattelutilannetta ja varmistin haastatteluiden aikataulut. Haastattelut etenivät laaditun teemahaastattelurungon mukaisesti. Ensimmäisen haastattelun jälkeen otin mukaan teemoja tarkentavia lisäkysymyksiä, jotka tulivat esiin ensimmäistä haastattelua tehdessäni. Näin toimien totesin saavani oleellista tietoa tutkimukseni kannalta. Haastattelut olivat kestoaltaan tunnista puoleentoista tuntiin. Litteroin haastattelut aineiston käsittelyä varten teema-alueittain. Näin pystyin myöhemmässä vaiheessa vertaamaan eri haastattelujen teema-alueita toisiinsa ja yhdistelemään niitä. Litteroitua tekstiä tuli noin 30 sivua. Litterointi tarkoittaa nauhoitetun aineiston kirjoittamista tekstiksi, jotta sen analysointi ja hallinta helpottuu. (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

5.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Analysoin aineistoa käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Analyysin tarkoituksena on luoda teoreettinen kokonaisuus tutkittavasta aineistosta tiivistetysti yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Aineistolähtöinen sisällön analyysi on prosessi, jossa aineistolle tehdään pelkistäminen eli redusointi, ryhmittely eli klusterointi ja lopuksi aineisto abstrahoidaan eli luodaan aineistosta teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.) Aluksi etsin aineistosta tutkimuskysymykseen oleellisesti liittyviä asioita, jotka alleviivasin litteroidusta tekstistä. Tämän jälkeen tarkastelin alleviivattuja asioita, joista laadin pelkistettyjä yksinkertaisia ilmauksia. Tässä vaiheessa erottelin pelkistetyistä ilmauksista voimaantumista vahvistavat ja estävät tekijät. Pelkistettyjen ilmausten listaamisen jälkeen aloin etsiä ilmauksista samankaltaisuuksia, jotka ryhmittelin samankaltaisuuden perusteella ryhmiksi. Ryhmittelyn jälkeen muodostin jokaisesta pelkistysryhmästä yhteisen käsitteen, alaluokan. Alaluokille tein samanlaisen ryhmittelyn, ja nimesin jokaiselle ryhmälle sitä kuvaavan käsitteen, yläluokan. Voimaantumisen esteitä aineistosta tuli esiin huomattavasti vähem-

män kuin voimaantumista tukevia tekijöitä. Voimaantumista tukevat tekijät sain tiivistettyä neljään yläluokkaan ja esteet kahteen yläluokkaan. Aineiston abstrahoinnista on esimerkkinä liite neljä.

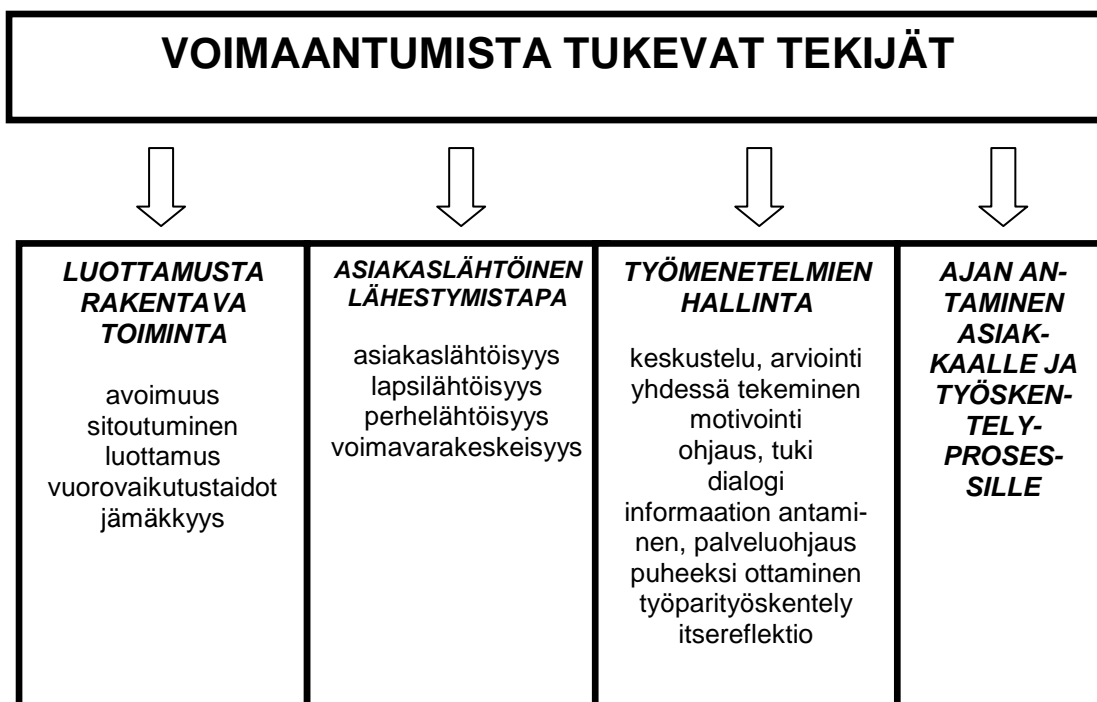
5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen eettisyyttä osoittaa tutkijan noudattama hyvä tieteellinen tutkimuskäytäntö. Tutkijan on huolehdittava siitä, että tutkittavat henkilöt saavat tarpeellista tietoa tutkimuksesta ja heidän suostumuksensa tutkimukseen on vapaaehtoista. (Hirsjärvi ym. 2007, 23–25.) Keskustelin tutkimukseen osallistuvien henkilöiden kanssa tutkimuksestani jo ennen haastattelujen tekemistä. Haastatteluun pyysin heiltä kirjallisen suostumuksen, joka mahdollisti tutkimukseen osallistujien vapaaehtoisuuden ja mahdollisuuden keskeyttää tutkimus omalta osaltaan missä vaiheessa tahansa. Tutkimukseni kannalta henkilötiedoilla ei ollut merkitystä, joten tutkittavien anonymiteetti säilyi tutkimuksen ajan hyvin. Tutkimuslupa-anomukseen vaadittiin tietoa siitä, miten tutkimuksessa syntynyttä aineistoa säilytetään. Tämä on tutkimuksen eettisyyden kannalta tärkeä asia, sillä aineistot eivät saa joutua ulkopuolisen käsiin. Haastateltavat saivat myös tiedon siitä, miten aineiston säilyttämisen kanssa menetellään.

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi perustuu siihen, kuinka tutkija kykenee kuvaamaan ja selostamaan tutkimuksen toteuttamisen eri vaiheita. Koska laadullisen aineiston analysoinnissa käytetään erilaisia luokittelumenetelmiä, on tutkimuksen luotettavuuden osoittamiseksi kuvattava miten tutkija on luokittelua suorittanut ja perusteltava tekemänsä valinnat. Samoin tulosten tulkinnassa on käytettävä perusteluita, miksi tiettyihin johtopäätöksiin on tultu. (Hirsjärvi ym. 2007, 227–228.) Olen pyrkinyt tutkimuksen raportoinnissa johdonmukaisesti selostamaan tutkimuksen eri vaiheet ja perustelut tekemilleni valinnoille. Olen analysoinut tutkimusaineistoa siten, että haastatteluiden perusteella esiin tulevat asiat ovat tulleet näkyviksi. Haastateltavilta saatua tietoa olen voinut vahvistaa määrittelemällä tarkasti tutkimuksessa käytettyjä keskeisiä käsitteitä.

6 PERHEEN VOIMAANTUMISTA TUKEVAT TEKIJÄT

Hyväksyvässä ja arvostavassa ilmapiirissä voimaantuminen mahdollistuu. Kontekstin merkitys voimaantumiseen on suuri, sillä ihmisten välinen vuorovaikutus ja toiminta mahdollistavat voimaantumista. (Räsänen 2006, 98, 125.) Tutkimustulosten mukaan perhetyöntekijöiden työssä korostuu vuorovaikutuksessa tapahtuva luottamuksen rakentaminen, joka on edellytys onnistuneelle työlle. Tutkimustulosten perusteella lastensuojelun avohuollon perhetyöntekijät kokivat tukevansa asiakkaan voimaantumista toimimalla luottamusta rakentavasti, työskentelemällä asiakaslähtöisesti, hallitsemalla työmenetelmiä ja antamalla aikaa asiakkaalle ja työskentelyprosessille (kuviot 2). Perhetyössä arvostavalla työotteella voidaan saavuttaa luottamusta ja hyvää vuorovaikutusta perheen ja työntekijän välillä. Vuorovaikutus voi toimia perhettä voimaannuttavana elementtinä. (Hansen 2004, 11.)

KUVIO 2. Voimaantumista tukevat tekijät työntekijöiden kokemuksen mukaan

6.1 Luottamusta rakentava toiminta

Haastateltavat toivat esiin, että perhetyöntekijät pyrkivät työskentelyssään toimimaan luottamuksellisuutta rakentavalla tavalla. Perhetyöntekijät kokivat, että luottamuksellista suhdetta rakennetaan avoimessa vuorovaikutussuhteessa perheenjäsenten kanssa. Luottamuksen nähtiin rakentuvan työntekijän sitoutumisesta työskentelyprosessiin ja jämäkkydestä olla asiakassuhteessa vaikeinakin hetkinä. Työntekijän oma

sitoutuminen työskentelyyn nähtiin lähtökohtana työskentelylle. Työntekijän sitoutumisessa haastateltavat pitivät tärkeänä sinnikkyyttä asioiden loppuun viemiseen. Haastateltavien mielestä työntekijän sitoutumista on se, ettei anneta helposti periksi, vaikka asiakas peruu varattuja kotikäyntiaikoja. Työntekijät kokivat, että heidän on omalla toiminnallaan osoitettava, että he pitävät kiinni asiakassuunnitelmassa sovitusta asioista. Työntekijän sitoutumisella nähtiin olevan merkitystä asiakkaan motivaation tukemisessa. Sitoutuminen nähtiin pitkämielisyytenä asiakasta kohtaan, jolloin asiakasta ei jätetä yksin vaikeiden asioiden kanssa.

Haastateltavien kokemuksen mukaan avoimella ilmaisemisella parannetaan työskentelysuhdetta asiakkaaseen. Haastateltavat toivat esiin, että asioista on puhuttava niiden oikeilla nimillä. Avoimuuden nähtiin lisäävän työprosessin läpinäkyvyyttä ja siten parantavan sitoutumista. Perhetyöntekijät kokivat, että avoimuutta on oltava paitsi asiakkaan ja työntekijän välillä, myös kaikkien prosessissa mukana olevien välillä. Avoimuudella tarkoitettiin haastateltavien mukaan myös sitä, että yhteistyötahojen kanssa keskustellaan asiakkaan kuullen.

Perhetyöntekijät kokivat, että työntekijän on kyettävä herättämään luottamusta asiakkaassa, jotta sitoutumista työskentelyyn voi tapahtua. Työntekijä nähtiin aktiivisena luottamuksen rakentajana ja asiakkaan rinnalla pysyvänä vaikeissakin tilanteissa. Asiakkaan sitoutumisen kannalta nähtiin tärkeänä se, että luottamukselle rakentuvasa työskentelysuhteessa työntekijä koetaan asiakkaan tukena olevana, ei uhkana.

6.2 Asiakaslähtöinen lähestymistapa

Haastateltavat toivat esiin, että asiakaslähtöinen lähestymistapa vaikuttaa erityisesti asiakkaan sitoutumiseen perhetyöhön. Koko perheen huomioiminen ja kuunteleminen nähtiin tärkeänä sitoutumista edistävänä tekijänä. Perhe nähtiin oman tilanteensa asiantuntijana ja haastateltavat toivat esiin miten tärkeää on kommunikoida samalta tasolta perheenjäsenten kanssa. Asiakaslähtöisyyttä perhetyöntekijät kokivat tukevana huomioimalla asiakkaan omat odotukset ja työskentelemällä niistä lähtökohdista käsin. Perhetyöntekijät näkivät roolinsa asiakkaan rinnalla kulkijana työskentelyprosessin aikana. Haastatteluista nousi esiin jokaisen perheen ja perheenjäsenen hyväksyminen ja kohtaamisen ainutkertaisuuden tunnustaminen.

Lapsen aseman esiin nostaminen tuotiin esiin haastatteluissa. Haastateltavat kertoivat tukevana asiakkaan elämänhallintaa siten, että tuovat asioita esiin lapsen kautta keskustelemalla asioista lapsen näkökulmasta ja tarpeista lähtien. Haastateltavien

mukaan työntekijän on yritettävä lisätä vanhempien tietoisuutta siitä, miten heidän elämäntapansa vaikuttaa lapseen. Haastateltavat kokivat, että vanhempien motivaatio työskentelyyn lisääntyy lapsen näkökulman esiin nostamisesta. Jotkut perhetyöntekijät kokivat, että perhe sitoutuu paremmin työskentelyprosessiin, jos työntekijät keskittyvät työskentelyn alussa enimmäkseen lapsen kanssa työskentelyyn.

Asiakaslähtöisyyttä perhetyöntekijöiden kokemuksen mukaan tukee ymmärrys siitä, että asiakkaalla saattaa olla pelkoja perhetyön työskentelyä kohtaan. Perhetyöntekijät toivat esiin, että asiakas saattaa pelätä käyntien seurauksena tapahtuvan perheelle epämieluisia asioita. Perhetyöntekijöiden mielestä tällainen pelko saattaa olla kotikäyntien perumisen taustalla ja siksi työntekijältä vaaditaan ymmärrystä pelkojen olemassaolosta ja niiden huomioimista työskentelyssä.

Haastateltavien mukaan perhetyön tarkoituksena on löytää perheessä olevat voimavarat ja vahvistaa niitä. Jos asiakkaalle voimavarojen nimeäminen on haasteellista, työntekijät kokivat voivansa sanoittaa niitä yhdessä asiakkaan kanssa. Työntekijät toivat haastatteluissa esiin useita keinoja, millä voimavaroja voidaan tuoda näkyväksi. Useat työntekijät käyttävät voimavaralomaketta perheen voimavarojen selvittämiseen. Työntekijät pitivät voimavarojen kautta työskentelemistä asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutusta tukevana. Työntekijöiden kokemuksen mukaan voimavarojen löytäminen ei ole vaikeaa ja niitä on mukava tuoda esiin asiakkaalle.

6.3 Työmenetelmien hallinta

Perhetyöntekijät pitivät työmenetelmien hallintaa voimaantumista edistävänä tekijänä. Erilaisia työmenetelmiä käyttämällä työntekijät loivat suhdetta perheeseen ja työskentelyvaiheen aikana lisäsivät perheenjäsenten toimintakykyisyyttä ja tiedollisia valmiuksia. Perhetyöntekijöiden käyttämällä työmenetelmillä näytti haastattelujen perusteella olevan suurin merkitys asiakkaan sitoutumisprosessissa. Työntekijöiden mukaan useiden erilaisten työmenetelmien kokeileminen edistää asiakkaan sitoutumista työskentelyyn. Erilaisiin työskentelymenetelmiin tulee perhetyöntekijöiden mukaan kiinnittää huomiota ja kokeilla erilaisia lähestymistapoja asiakkaaseen, jos huomaa ettei tietty menetelmä toimi. Yksi haastateltavista mainitsi, että sitoutumista helpottaa se, että työmenetelmien valinnoilla kyetään vähentämään asiakkaan jännitystä kotikäynneillä. Joustava monien työmenetelmien käyttö tuotiin haastatteluissa esiin myös siten, että jokaisella kotikäynnillä ei ole syytä täyttää perheenjäsenten kanssa lomakkeita.

Perhetyölle asetettujen tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta työmenetelmillä oli haastateltavien mukaan merkitystä. Erityisesti silloin, kun asiakkaan ja työntekijän näkemykset asiakkaan tilanteesta ovat erilaiset, nähtiin työmenetelmien kokeilemisella ja vaihtamisella olevan painoarvoa. Haastateltavat pohtivat laajemminkin perheyön sopivuutta työmuotona erilaisissa asiakastilanteissa. Työntekijät kokivat, että heidän on löydettävä erilaisilla työmenetelmillä keinoja, joilla tuetaan asiakkaan mahdollisuutta päästä asetettuihin tavoitteisiin. Työntekijän kokemuksen mukaan työmenetelmiä käyttämällä voidaan antaa vaihtoehtoja asiakkaalle, ja se mahdollistaa tavoitteisiin pyrkimistä.

Keskusteleminen perheenjäsenten kanssa nähtiin tärkeänä työmenetelmänä. Keskusteluista haastateltavat nostivat esiin erilaisia sävyjä ja tapoja keskustella asiakkaan kanssa. Perhetyöntekijät kokivat, että ääneen ihmettely, kysymysten ja vaihtoehtojen esittäminen ovat keinoja, joilla asiakkaan toimijuutta voidaan tukea. Haastateltavat pyrkivät keskustelujen avulla ohjaamaan asiakasta nimeämään itse omia tavoitteitaan ja toiveitaan. Keskusteleminen toimi myös väylänä työntekijöiden ja asiakkaan erilaisten näkemysten puntarointiin.

Puheeksi ottaminen nähtiin vuorovaikutuksen rakentamisen kannalta tärkeänä sekä asiakkaan että työntekijän näkökulmasta. Haastateltavat kokivat, että työntekijän on kyettävä rohkeasti ja rakentavasti ottamaan puheeksi vaikeatkin asiat ja rohkaistava asiakasta tekemään samoin. Puheeksi ottaminen tarkoitti perhetyöntekijöiden kokemuksen mukaan myös työntekijän havaintojen esiin tuomista, jotta asiakas voisi ymmärtää miltä heidän perhetilanteensa näyttää ulkopuolisen silmin. Tämä korostui erityisesti silloin, jos asiakkaan ja työntekijän käsitykset asiakkaan tilanteesta poikkesivat toisistaan.

Keskustelemisen lisäksi työmenetelmistä haastattelujen perusteella nousi esiin yhdessä tekemisen merkitys asiakkaan voimaantumisen tukemisessa. Yhdessä asiakkaan kanssa toimiminen nähtiin väyläksi lisätä asiakkaan arkielämän taitoja ja tietoja. Yhdessä asiakkaan kanssa toimimalla perhetyöntekijät kokivat löytävänsä asiakkaan voimavaroja ja saamaan niitä näkyväksi. Asiakkaan rohkaiseminen ja ohjaaminen koettiin helpoksi kun asioita tehtiin yhdessä. Haastateltavien kokemuksen mukaan asiakkaan tiedot ja taidot tulivat näkyväksi yhdessä tekemisen kautta.

Työskentely työpareittain nähtiin haastatteluissa sekä asiakkaan että työntekijän edun mukaisena työmenetelmiä rikastuttavana asiana. Työparityöskentely nähtiin työntekijän itsereflektiota tukevana, sillä työparin kanssa voi yhdessä pohtia perheen

tilannetta ja peilata omia työskentelytapojaan. Työparista työntekijä saa tukea näkemyksilleen ja asiakasta kannustetaan yhdessä työparin kanssa. Asiakkaan motivaation tukemisessa työparityöskentelyllä nähtiin olevan asiakasta tukeva vaikutus.

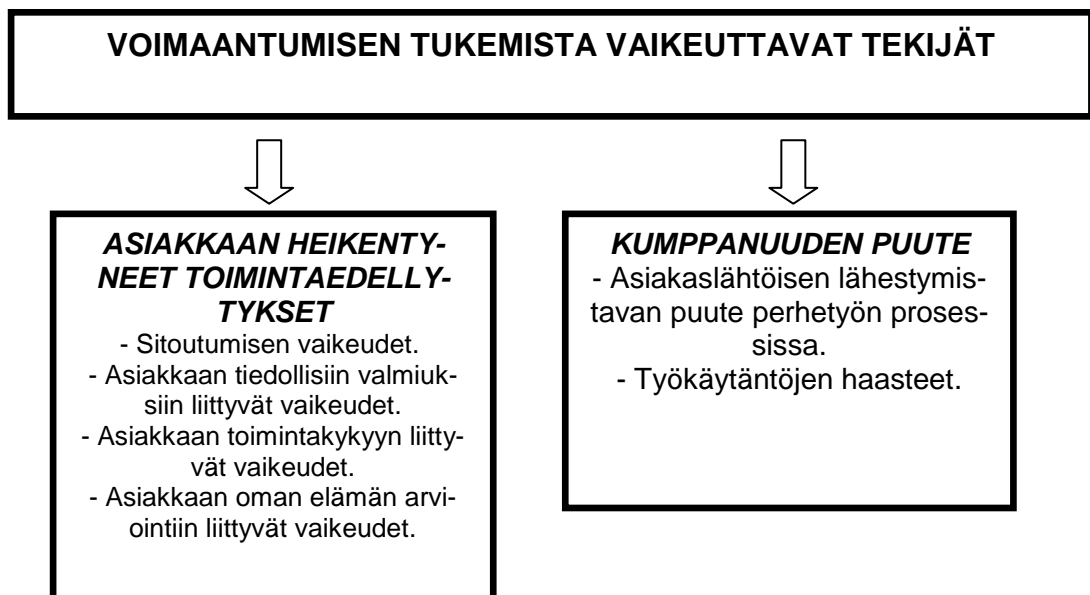
6.4 Ajan merkitys työskentelyprosessissa

Tutkimustuloksista ilmeni, että perhetyöntekijät korostivat kiireettömyyttä ja ajan antamista asiakkaalle voimaantumista tukevana tekijänä. Haastateltavat toivat esiin, että perheeseen tutustuminen ja luottamuksen rakentaminen vaatii aikaa. Vasta ajan myötä perheen vahvuudet ja tuen tarpeet tulevat näkyviksi. Perhetyöntekijät näkivät kiireettömän ilmapiirin vaikuttavan asiakkaan sitoutumisprosessiin parantaen sitä. Työntekijät tunnistivat ajan merkityksellisyyden myös asiakkaan omien asioiden työstämisessä ja pohtimisessa. Haastateltavien mukaan asiakkaan tiedollisia ja taidollisia valmiuksia voidaan tukea kiirettömässä ilmapiirissä pitkäjänteisesti työskennellen.

Asiakkaan elämänhallinnan tukemisessa ajan merkitys kulminoitui haastattelujen perusteella siten, että riittävällä aikajänteellä asiakkaan elämäntilanne näyttäytyy realistisena. Perhetyöntekijät kokivat, että huolet ja ongelmat näyttäytyvät useiden kotikäyntien aikana. Kotikäyntien ajankäytön suunnittelulla voitiin haastattelujen perusteella tukea asiakkaan elämänhallintaa. Haastateltavat kokivat, että on mielekästä suunnitella ajankäytön näkökulmasta millaisia asioita otetaan keskusteltavaksi käyntien aikana.

7 HAASTEITA VOIMAANTUMISEN TUKEMISESSA

Perhetyöntekijät kokivat, että asiakkaiden heikentyneet toimintaedellytykset tuovat haasteita perheen voimaantumisen tukemiseen. Näiden toimintaedellytysten takana nähtiin olevan sitoutumisen vaikeutta, oman elämän arviointiin liittyvää vaikeutta ja toimintakykyyn liittyviä vaikeuksia. Voimaantumista estävänä tekijänä perhetyöntekijät kokivat myös kumppanuuden puutteen perhetyön toimintaympäristössä, jonka syntyyn vaikuttivat asiakaslähtöisen lähestymistavan puute perhetyössä, sekä työntekijöiden työkäytäntöihin liittyvät ongelmat (kuvio 3). Voimaantumisen tukemisen esteinä nähtiin haastattelujen perusteella enimmäkseen muista kuin perhetyöntekijästä lähtöisin olevia tekijöitä. Esteitä nähtiin laajemmin koko perhetyön prosessin näkökulmasta.

KUVIO 3. Voimaantumisen tukemista vaikeuttavat asiakkaan heikentyneet toimintaedellytykset ja kumppanuuden puute

Siitonen (1999) sanoo, että voimaantuminen voi estyä, jos jokin voimaantumisen edellytyksistä on puutteellinen. Opinnäytetyöni tutkimustulosten perusteella voimaantumisen tukemisen haasteet liittyvät perhetyön kontekstin tuen ja kontrollin kaksoisrooliin ja asiakkaan omaan vastuullisuuteen. Perheiden aiemmat huonot kokemukset viranomaisista voivat vaikuttaa hänen uskomuksiinsa itsestään ja toimintakyvystään. Räsänen (2006, 34–35) kiinnittää huomiota ihmisen tiedollisiin ja taidollisiin valmiuksiin, jotta voimaantumista voi tapahtua. Nämä asiat näyttäytyivät haasteellisina perhetyöntekijän pyrkimyksissä tukea asiakkaan voimaantumista. Tiedolliset ja taidolliset

valmiudet, sekä asiakkaan omat kykyuskomukset vaikuttavat siihen, näkeekö hän tarpeelliseksi pyrkiä muutokseen elämäntilanteessaan.

7.1 Asiakkaan heikentyneet toimintaedellytykset

Asiakkaan aiemmat huonot kokemukset viranomaisista nähtiin vaikuttavan myös perhetyössä erityisesti asiakkaan työskentelyprosessiin sitoutumiseen. Sitoutumisen vaikeudet saattoivat olla asiakkaasta itsestään lähtöisiä, mutta myös sitä, että asiakkailla on aiempia huonoja kokemuksia yhteistyöstä eri viranomaisten kanssa. Sitoutumaton asiakas itsessään nähtiin ongelmalliseksi voimaantumisen tukemisen näkökulmasta.

Haastateltavat toivat esiin, että asiakkaan toimijuutta on haasteellista tukea, jos vanhemmilla on vaikeutta ymmärtää asioita, keskustella tai analysoida omaa tilannettaan. Työntekijät kokivat haasteena sen, että perheet eivät aina puhu totta omista asioistaan ja asiakkailla itsellään ei ole huolta tilanteestaan. Asiakkaan elämänhallinnan tukeminen nähtiin vaikeaksi, jos huolen aiheet eivät tulleet esiin kotikäynneillä. Työntekijät kokivat, että asiakkaan toimintakykyisyyttä on haasteellista arvioida ja tukea, jos asiakas ei toimi kotikäynnin aikana, vaan käyttäisi ajan mieluummin keskustelemiseen. Perheessä olevat kriisit ja isot ongelmat nähtiin erityisen haasteelliseksi työskentelyssä, sillä kriisissä olevan asiakkaan on vaikea löytää itsestään tai perhetilanteestaan voimavaroja, joiden pohjalta voisi lähteä työskentelemään.

7.2 Kumppanuuden esteet

Asiakkaan ja työntekijöiden väliset kumppanuuden esteet koettiin voimaantumisen tukemista vaikeuttavana tekijänä. Haastateltavat toivat esiin, että ensimmäinen neuvottelu asiakassuhteen alkaessa saattaa olla liian pelottava asiakkaalle. Asiakkaan sitoutumista vähensi työntekijöiden mukaan perhetyön vastaanottaminen pakotettuna. Tällöin perhetyö nähtiin pakkokeinona kontrolloida perheen tilannetta ja asiakas ei voi itse vaikuttaa tavoitteisiin. Sitoutumisprosessia vaikeuttivat myös asiakkaan vääränlaiset odotukset perhetyöltä. Haastateltavat toivat esiin, että sosiaalityöntekijät eivät aina tiedä perhetyön sisällöstä tarpeeksi ja kertovat perheille työn sisällön toisenlaiseksi kuin se todellisuudessa on. Asiakas saattaa olla myös sivustaseuraajana perhetyölle asetettujen tavoitteiden laadinnassa, jolloin sitoutuminen työskentelyyn vaikeutuu. Perhetyöntekijät kokivat, että liian tiheästi tehtävät kotikäynnit saattavat myös vaikuttaa kielteisesti perheen työskentelyyn sitoutumiseen.

Tutkimuksessa tuli esiin selkeä ristiriita siitä, miten asiakas itse elämänsä näkee ja kokee ja miltä se näyttää lastensuojelun avohuollon näkökulmasta. Tutkimuksen perusteella perhetyöntekijöiden kokemus on, että perhettä on vaikeaa tukea ja valtaistaa, jos asiakas ei omakohtaisesti koe tilannettaan huolestuttavana. Keskeisenä voimaantumisen tukemisen näkökulmasta näyttäytyy perheiden motivoiminen työskentelyyn prosessin alusta saakka ja perhetyön prosessin läpinäkyvyyden lisääminen.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessin aikana lastensuojelu on ollut näkyvästi esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja erilaisissa medioissa, erityisesti syksyn 2012 aikana. Uuden lastensuojelulain voimaan tulosta on alle viisi vuotta ja lain tuomat velvoitteet eri viranomaisille ovat alkaneet tulla näkyväksi käytännön toiminnassa. Keskustelua on herättänyt lastensuojelutyön käytettävissä olevat keinot lapsen suojelemiseksi ja riittävän tuen takaamiseksi. Lisäksi lastensuojelutyön kuluihin on kiinnitetty huomiota ja avohuollon tukitoimiin panostamiseen halutaan poliittisilla päätöksilläkin ohjata. Olen ollut koko opinnäytetyöprosessin ajan tekemisissä ajankohtaisen, kiinnostavan aiheen kanssa.

Koen, että opinnäytetyöni on yksi näyttö siitä, millaisten asioiden kanssa lastensuojelun avohuollon työntekijä päivittäin työskentelee tuottaakseen hyvinvointia asiakkailleen omalla työpanoksellaan. Opinnäytetyöskentely on mahdollistanut aiheeseen syventymisen pienen työntekijäjoukon kokemusten kautta, tuoden esille yksittäisten työntekijöiden kokemuksia oman työnsä vaikuttavuudesta. En ole pyrkinyt opinnäytetyössäni selittämään asioita yleisellä tasolla, vaan ainoastaan tutkimuksen kohdejoukon kokemusten näkökulmasta. Lastensuojelun vaikuttavuudelle ei vielä ole olemassa selkeitä mittareita, millä sitä voisi tuoda näkyväksi. Työntekijöiden kokemuksista saadaan yksi näkökulma siihen, mikä heidän mielestään on perheen hyvinvointia lisäävää toimintaa ja kuinka työntekijä voi sitä omalla työpanoksellaan tuottaa.

Tutkimuksen kohteena olevan ilmiön rajaaminen osoittautui haasteelliseksi. Perhetyön tutkimusta on tehty verrattain vähän, sillä työkenttänä se on varsin nuori ja käsitteet ovat jäsentymättömiä. Opinnäytetyöni kannalta haasteelliseksi osoittautui työntekijän näkökulman esiin tuominen teoreettisessa viitekehyksessä. Aineiston keräämisen jälkeen tuli selkeä tarve lisätä opinnäytetyöhön teoriaa perhetyöntekijän roolista, sillä haastatteluiden perusteella suurin osa vastauksista viittasi työntekijän ammatilliseen toimintaan. Koska voimaantumisen käsite on muodostelma erilaisia käsitejärjestelmiä, oli perhetyön näkökulmasta osattava poimia olennaista tietoa teoriasta ja soveltaa sitä perhetyön kontekstiin. Aineiston analysoinnin kannalta viitekehyseseni sirpaleinen teoretieto hämmensi välillä ja tutkimuskysymyksen kirkaana mielessä pitäminen oli edellytys analysoinnin etenemiselle. Voimaantumisen käsitettä olisi voinut rajata vielä tarkemmin pureutuen lastenhoidon ja kasvatuksen ohjaamisen näkökulmaan perhetyössä. Tällä tavoin menettelemällä olisin voinut avata lastensuojelutyössä läsnä olevan tuen ja kontrollin merkityksiä voimaantumisen tukemisen näkökulmasta.

Opinnäytetyöni tuloksista ilmeni, että perhetyöntekijät kokevat mahdollistavansa perheiden voimaantumista omalla ammatillisella työllään olemalla vuorovaikutuksessa perheen kanssa. Myös voimaantumisen mahdollistamisen esteitä tuli tutkimuksessani esiin. LapsiTuki-hankkeen tavoitteena on muunmuassa tiedon tuottaminen siitä, millaista perhetyön palvelua asiakkaat ovat saaneet, millaisia vaikutuksia perhetyöllä on perheen hyvinvointiin työntekijän näkökulmasta ja mikä on estänyt tavoitteisiin pääsemistä. Opinnäytetyölläni olen voinut lisätä perhetyöntekijän kokemuksen tuomaa näkökulmaa näihin asioihin. Työntekijöiden näkökulmasta opinnäytetyöni tulokset tuovat esiin toimivia työkäytäntöjä ja tekevät näkyväksi miten laajaa ammatillista osaamista perheen hyvinvoinnin lisääminen avohuollon perhetyössä vaatii. Selkeitä kehittämistarpeitakin nousee tutkimuksestani esiin koskien perhetyön prosessin läpinäkyvyyttä alusta alkaen. Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että perhetyöntekijät kokevat ettei heiltä palvelun tilaava sosiaalityöntekijä aina tunne perhetyön sisältöä. Mieleni opinnäytetyöni tuo perhetyöntekijän työtä näkyväksi myös sosiaalityöntekijälle, jonka päätökseen perhetyön aloittaminen ja toteuttaminen perustuu.

LapsiTuki-hankkeessa on meneillään useita osatutkimuksia, mutta asiakkaan näkökulmasta lastensuojelun avohuollon perhetyötä ei ole tutkittu. Jatkossa voisi selvittää asiakkaiden kokemuksia saamistaan palveluista. Tällöin vaikuttavuuden arvioimiselle saataisiin uudenlaista näkökulmaa. Mielenkiintoista olisi myös tutkia tapaustutkimuksena perhetyön prosessin kaikkien osapuolien näkemyksiä toteutetusta palvelusta, jolloin muodostuisi kokonaisnäkemys siitä, millaisena prosessin osapuolet näkevät perhetyön palvelun hyödyn.

Opinnäytetyöprosessi on ollut pitkäkestoinen ja sisältänyt monenlaisia vaiheita. Prosessin aikana pitkäjänteisyyteni ja reflektiivinen oman työn tarkkaileminen ovat kehittyneet. Tutkimuksen edistymistä ovat vaikeuttaneet eniten oman ajankäytön suunnittelussa esiin tulleet ongelmat. Prosessin läpivieminen on osoittautunut haasteelliseksi yhdistettynä työssäkäyntiin ja perhe-elämään. Opinnäytetyön yksin tekeminen on ollut toisaalta aikataulullisesti vapautta antavaa, mutta olisin kaivannut enemmän keskustelukumppania pohtiessani opinnäytetyön sisältöön liittyviä asioita. Ohjauksella on ollut kohdallani erittäin suuri merkitys prosessin läpi viemisessä.

LÄHTEET

- Eskelinen, S. 2011. Lastensuojelun vaikuttavuuden jäljillä. *Saima* [digilehti]. 2/2011 [viitattu 1.9.2012]. Saatavissa: http://www.uef.fi/c/document_library/get_file?uuid=d7298d8a-8037-491a-97b6-4f716129f61d&groupId=75055&p_l_id=94725
- Hansen, M. 2004. *Olipa kerran perhe. Arvostava työote perhetyössä*. Suomen kasvat- ja perheneuvontaliitto ry. Helsinki: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto.
- Heino, T. 2008. *Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset*. Selvitys lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakes, työpape- reita 9/2008. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Helle, L. 2002. Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen näkökulma vuorovaikutuksessa. Teoksessa Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. (toim.) *Vuorovaikutuksellinen tu- keminen*. Porvoo: WSOY, 123–194.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. *Tutki ja kirjoita*. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hurtig, J. 2003. *Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta las- tensuojelun perhetyön käytännöissä* [verkkojulkaisu]. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Yh- teiskuntatieteiden tiedekunta. Väitöskirja [viitattu 2.9.2012]. Saatavissa: http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/66711/Johanna_Hurtig_v%c3%a4it%c3% b6skirja.pdf?sequence=1
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. *Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea*. Helsinki: Edita.
- Kuopion kaupunki. 2012. *Perhetyö* [verkkosivu]. Kuopion kaupunki [viitattu 1.9.2012]. Saatavissa: <http://www.kuopio.fi/web/sosiaalipalvelut/perhetyo>
- Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2011. *Lastensuojelu 2010* [verkkojulkaisu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti [viitattu 28.8.2012]. Saatavissa: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr29_11.pdf
- Lastensuojelulaki* 13.4.2007/417. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 6.8.2012]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Myllärniemi, A. 2007. *Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jä- sennyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa* [verkkojulkaisu]. Soccan ja Heik- ki Waris- instituutin julkaisusarja [viitattu 6.8.2012]. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/90/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytantona.pdf
- Mönkkönen, K. 2007. *Vuorovaikutus dialoginen asiakastyö*. Helsinki: Edita prima Oy.
- Pölkki, P. 2011a. Tutkimussuunnitelma: Kehittämis- ja tutkimushanke *Lastensuojelun avohuollon prosessit ja vaikuttavuus 2011–2013*.
- Pölkki, P. 2011b. Kehittämis- ja tutkimushanke Lastensuojelun avohuollon prosessit ja vaikuttavuus (LapsiTuki-hanke) 2011–2013. *Perhetyö lastensuojelun avohuollon tukitoimena*.

- Räsänen, J. 2006. *Voimaantumisen mahdollistaminen ja ratkaisut. Yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön valtaistaminen*. Julkiviestintä Oy, Suomen Työvalmennusakatemi-
an julkaisu.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. *KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [viitattu 16.9.2012]. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html
- Siitonen, J. 1999. *Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua* [verkkojulkaisu]. Oulu: Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja [viitattu 2.9.2012]. Saatavissa: <http://herkules oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf>
- Siitonen, J., & Robinson, H. 2001. *Pohdintaa voimaantumisesta*. [verkkojulkaisu]. Voimaantuva Suomi ry. [viitattu 2.9.2012]. Saatavissa: <http://www.voimaantuvasuomi.org/sirob.pdf>
- THL. 2012. *Lastensuojelun käsikirja. Esimerkki perhetyön prosessista* [verkkojulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 6.8.2012]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/prosessi/esimerkki/>
- THL, SOTKANet. 2012. *Tilasto- ja indikaattoripankki* [viitattu 28.8.2012]. Saatavissa: 2005<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Uusimäki, M. 2005. *Perhetyötäkö kaikki?* [verkkojulkaisu] Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus [viitattu 6.8.2012]. Saatavissa: https://vk.sosiaalikollega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaistu_20.pdf

TEEMAHAASTATTELURUNKO

VOIMAVAROJEN LÖYTÄMINEN JA TUKEMINEN

Millaisia keinoja perhetyöntekijällä on auttaa asiakasta löytämään omia voimavarojaan?

Miten asiakkaan voimavaroja voi tuoda näkyväksi?

Millaiset asiat ovat haasteellisia asiakkaan voimavarojen löytämisessä ja tukemisessa?

ASIAKKAAN TOIMIJUUS

Millaisia kokemuksia sinulla on asiakkaan tiedollisten tai taidollisten valmiuksien tukemisesta?

Millaiset asiat ovat vaikeita asiakkaan tiedollisten valmiuksien tukemisessa?

Millaiset asiat ovat vaikeita asiakkaan taidollisten valmiuksien tukemisessa?

ASIAKKAAN SITOUTUMINEN

Millaiset asiat vaikuttavat asiakkaan sitoutumiseen perhetyöhön?

Mikä on merkityksellistä asiakkaan sitoutumisen edistämisessä?

Millaiset asiat mielestäsi vähentävät tai estävät asiakkaan sitoutumista perhetyön työskentelyyn?

Miten huonosti sitoutuneen asiakkaan sitoutumista voidaan edistää?

Millaiset asiat perhetyön prosessin näkökulmasta vaikuttavat mielestäsi asiakkaan sitoutumiseen?

TYÖNTEKIJÄN USKO ASIAKKAAN MAHDOLLISUUKSIIN

Millaisia kokemuksia sinulla on perhetyön tavoitteiden asettamisesta asiakkaan kanssa?

Miten voit auttaa asiakasta arvioimaan sitä, millaiset mahdollisuudet hänellä on pyrkiä asetettuun päämäärään?

Miten perhetyöllä voidaan tukea asiakkaan motivaatiota päämäärien saavuttamiseen?

Miten kykenet tukemaan asiakasta, mikäli käsityksenne asiakkaan tilanteesta ovat hyvin erilaiset?

ELÄMÄNHALLINNAN TUKEMINEN

Millaisia kokemuksia sinulla on asiakkaan elämäntilanteen arvioimisesta asiakkaan kanssa?

Miten tuet asiakasta, jos huomaat ettei asiakkaalla ole realistinen kuva omasta elämäntilanteestaan?

VUOROVAIKUTUKSEN MERKITYS

Millaiset asiat ovat tärkeitä vuorovaikutuksen rakentamisessa asiakkaan kanssa?

Mitä ajattelet vuorovaikutuksen kulun ohjaamisesta työssäsi?

Mikä auttaa vuorovaikutuksen rakentumisessa silloin, kun joudut toimimaan asiakkaan tahtoa vastaan?

Millaisena näet perheen sosiaalisen verkoston huomioimisen perhetyössä?

Kuopion kaupunki

Ote pöytäkirjasta

Sivu 1

Sosiaalijohtaja

16.05.2012

13 §

Sirkku Koskela

Pöytäkirjanote

638 / 260 / 2012

Tutkimuslupa / Lastensuojelun avohuollon perhetyö perheen voimaantumisen mahdollistajana / Koskela Sirkku

Tutkimusluvan hakija opiskelee Savonia-ammattikorkeakoulussa Iisalmen yksikössä sosionomiksi ja hänen tarkoituksenaan on tehdä opinnäytetyö aiheesta Lastensuojelun avohuollon perhetyö perheen voimaantumisen mahdollistajana. Tarkoituksena on tuoda esiin perhetyöntekijän näkökulmasta perheen voimaantumisen tukemisen mahdollisuuksia ja haasteita. Tutkimus suoritetaan haastatteleamalla lastensuojelun perhetyöntekijöitä.

Päätös

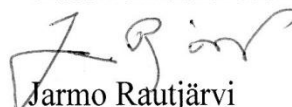
Sosiaalijohtaja:

Myönnän anotun tutkimusluvan ehdolla, että saatuihin tietoihin nähden noudatetaan salassapitosäännöksiä ja yksi kappale valmistuvaa opinnäytetyötä luovutetaan korvauksetta Kuopion perusturvan ja terveydenhuollon palvelualueiden sosiaalityön hallinnon käyttöön.

Yhteyshenkilönä toimii lastensuojelun perhetyön palveluesimies Soile Hiltula, puh. 044 183 3733.

Toimivallan peruste: perusturvan ja terveydenhuollon palvelualueiden toimintasäntö 3 §.

Otteen oikeaksi todistaa, Kuopiossa 16.5.2012

Jarmo Rautjärvi
sosiaalijohtaja

Tiedoksi

palveluesimies Soile Hiltula
va. lastensuojelupäällikkö Marketta Kolari

Olen sosionomi (AMK)-opiskelija Savonia-ammattikorkeakoulusta Iisalmen yksiköstä. Teen opinnäytetyötä aiheesta **Lastensuojelun avohuollon perhetyö perheen voimaantumisen mahdollistajana**. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda esiin perhetyöntekijän näkökulmasta perheen voimaantumisen tukemisen mahdollisuuksia ja haasteita.

Haastattelen opinnäytetyötäni varten Kuopion kaupungin lastensuojelun perhetyöntekijöitä. Haastattelu tapahtuu teemahaastattelun avulla ja haastattelut nauhoitetaan aukikirjoittamista varten. Nauhoitetut haastattelut hävitetään heti nauhoitusten kirjalliseen muotoon purkamisen jälkeen. Haastattelumateriaalia säilytetään niin, että vain opinnäytetyön tekijä voi tarkastella niitä. Lupaän hävittää kaiken haastattelumateriaalin heti opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen. Kerättyä tutkimusaineistoa käytetään vain tätä opinnäytetyötä varten. Henkilöllisyytenne ei tule missään vaiheessa tunnistettavasti esille opinnäytetyössäni.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, mutta toivottavaa. Sinulla on mahdollisuus kieltäytyä tutkimuksesta tai keskeyttää se missä vaiheessa tahansa. Osallistumalla tutkimukseen olet antamassa arvokasta tietoa perhetyöstä.

Yhteistyöterveisin

Sirkku Koskela

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Suostun siihen, että sosionomiopiskelija Sirkku Koskela haastattelee minua ja saa nauhoittaa haastattelutilanteen. Vastauksiani hän saa hyödyntää opinnäytetyössään.

Kuopiossa _____/_____ 2012

Esimerkki aineiston abstrahoinnista

PELKISTETTY ILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS
Yhdessä toimiminen Yhdessä tekeminen Esimerkin näyttäminen	Rajojen asettaminen Jämäkkyys	Asiakaslähtöisyys Asiakaslähtöinen työskentely
Motivointi Asiakkaan motivointi Reflektioon ohjaaminen	Avoimuus Rehellisyys	Lapsilähtöisyys Lapsen näkökulman esiin nostaminen
Huolen suuruuden arviointi Nykytilanteen arviointi Asiakkaan valmiuksien arviointi Havainnointi Huomio arjen sujumiseen	Työntekijän sitoutuminen Sitoutuminen	Voimavaralähtöisyys Voimavaralomake Voimavaroja vahvistamalla Onnistumisten huomioiminen
↓	↓	↓
ALALUOKAT	ALALUOKAT	ALALUOKAT
Yhdessä tekeminen Motivointi Arviointi	Jämäkkyys Avoimuus Sitoutuminen	Asiakaslähtöisyys Lapsilähtöisyys Voimavarakeskeisyys
↓	↓	↓
YLÄLUOKKA	YLÄLUOKKA	YLÄLUOKKA
TYÖMENETELMIEN HALLINTA	LUOTTAMUSTA RAKENTAVA TOIMINTA	ASIAKASLÄHTÖINEN LÄHESTYMISTAPA

